

Скрильник С. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРФЕРЕНТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ

Анотація. У статті розглядається основні вияви інтерферентності на матеріалі перекладу документообігу між Україною та ЄС у рамках ратифікованої Хартії регіональних мов або мов меншин. Автор статті виділяє основні проблеми, з якими стикається перекладач, що працює над такими видами документів, розмежовує основні інтерферентні процеси, що відбуваються через калькування раніше інтерферованих елементів із перекладу в переклад у процесі створення документообігу цільовою мовою. У статті аналізуються рівні інтерференції та інтерферентності, способи залучення та калькування мовленнєвих одиниць у цільовий текст і вивчаються причини таких негативних процесів.

Ключові слова: інтерферентність, інтерференція, мовна Хартія, офіційно-діловий переклад, калька, запозичення.

Постановка проблеми. Останнім часом документообіг між Україною та світом, зокрема країнами Європейського Союзу, Великою Британією, США, Росією та іншими країнами, значно зріс. Наприклад, тільки за 2017 рік об'єм листування, документообігу, обміну офіційними документами, ратифікації хартій, договорів, протоколів та іншого становив більш ніж 20 тисяч одиниць (держстат. – 13.02.2017). Для забезпечення безперешкодного миттєвого обміну інформацією між Україною та світом документообіг відбувається англійською мовою. В Україні будь-який офіційний документ, що має бути направлений до іншої країни, повинен бути спершу підготовлений державною мовою, зареєстрований, підтверджений, завізований, потім документ перекладають англійською мовою для його направлення в іншу країну.

Для прикладу можна навести хронологію документообігу між Україною та Радою Європи в рамках ратифікованої Україною Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин.

Метою статті є розглянути основні вияви інтерферентності на матеріалі перекладу документообігу між Україною та ЄС у рамках ратифікованої Хартії регіональних мов або мов меншин.

Виклад основного матеріалу. Україна ратифікувала Хартію у 2003 році. Згідно з її положеннями Уряд України має подавати періодичну доповідь раз на три роки до Ради Європи про виконання положень Хартії. Перед ратифікацією Хартія була перекладена українською та офіційно затверджена Головою юридичного департаменту Міністерства юстиції України. У 2007 році Україною була підготовлена Перша періодична доповідь, було здійснено її переклад англійською мовою. Цього ж року Комітет експертів надав офіційні висновки, коментарі та запитання до Першої періодичної доповіді України. У 2011 році Україна підготувала Другу періодичну доповідь, було здійснено переклад англійською мовою. У рамках однієї Хартії на території України було здійснено чотири переклади: два українською мовою, два англійською мовою. Аналізуючи

переклади, що є в наявності, а саме офіційний переклад Хартії українською мовою [2], офіційний переклад Першої періодичної доповіді [3] та Другої періодичної доповіді [1], а також коментарі та запитання експертів Ради Європи щодо Першої періодичної доповіді [4], можна простежити певні значущі риси вияву інтерферентності на ступенях інтерференції та трансференції, яка часто спричинена впливом попередньо створених перекладів одного документа, що призводить до появи певного окремого мовного простору в термінологічній і понятійній базі перекладених текстів, тобто англійська мова як мова перекладу стає третьою мовою.

Наприклад, кожний офіційний документ містить свою власну тематичну та понятійну базу, семантичну та синтаксичну структуру, що мають бути якомога прозоріше відображені в перекладі.

Переклад офіційного документа має набагато більше значення для країни-реципієнта певного документа, ніж його оригінал, оскільки в підсумку створюється законодавча, правова, процесуальна база на основі саме перекладеного тексту.

Особливості перекладу відображаються у власне національній базі документів, що ґрунтуються на перекладеному документі. Наприклад, на основі офіційного перекладу Європейської хартії регіональних мов або мов меншин був вибурований текст Закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», на базі якого зроблена анотація англійською мовою, що її опубліковано на офіційному сайті Верховної Ради України. На основі вищезазначеного Закону підготовлено періодичну доповідь України, яку опублікували на офіційному сайті Міністерства юстиції України для публічного обговорення. Переклад цієї доповіді англійською мовою направлено до Ради Європи, експерти якої підготували висновки експертів Ради Європи на базі саме перекладу, а не оригіналу. На основі вищенаведених висновків Міністерство культури підготувало Другу періодичну доповідь, що її опубліковано на офіційному сайті Міністерства культури для публічного обговорення, згодом її було перекладено й направлено до Ради Європи. Отож цей процес являє собою обопільний постійний процес обміну документацією. Можна умовно зобразити цей процес на основі Хартії таким способом:

Кожний новий документ в обміні між країнами або офіційними представництвами країн містить доповнення, нові дані, додаткові висновки тощо, а отже, єдиної термінологічної бази, загальноприйнятої обома країнами чи організаціями, не існує. До того ж в Україні не розроблені норми перекладу офіційних документів, не існує повних текстів перекладу законодавчої та процесуальної бази, а тому українське документальне поле перебуває у процесі накопичення термінологічної та понятійної бази іншими мовами, зокрема англійською. Єдиною офіційною базою для перекладачів сьогодні слугує «Рішення Української комісії з питань правничої термінології № 9» (протокол № 2 від 19 квітня 1996 р.) [7], у якій унормовані правила транслітерації англійською мовою; анотації законів англійською мовою на офіційному сайті Верховної Ради України та попередньо здійснені офіційні переклади. Ми не відносимо до цього переліку словники-довідники, оскільки в них можуть міститися декілька дефініцій одного терміна чи поняття, а офіційний переклад вимагає однозначності та повторюваності точного перекладу. Словники-довідники можуть слугувати початковим джерелом інформації для створення термінологічної бази. Дослідження з перекладознавства, що містять термінологічні довідники з певної тематики, почасти не приймаються офіційно та не втілюються в реальні норми перекладу. Причиною відсутності єдиного «стайл-гайду» є об'єм документообігу між Україною та іншими країнами й організаціями та становлення власне української термінологічної бази.

Оскільки над перекладами офіційних документів працюють різні перекладачі, то, звичайно, вони не можуть охопити весь об'єм перекладених попередньо текстів, тому без єдиних норм, без єдиного «стайл-гайду» перекладач обирає для перекладу певного терміна, поняття чи реалії еквівалент із словника-довідника, відтак кожен новий переклад, виконаний іншим перекладачем, містить інші еквіваленти одного й того самого терміна, поняття чи реалії на свій власний розсуд. До того ж перекладач часто стикається із стислими строками виконання перекладу, унаслідок чого якість перекладу, точність еквівалентів, чіткість формулювання, прозорість вислову є недостатньою. Відповідно до інструкції Відділу документообігу Ради Європи, максимальна денна норма перекладу для одного перекладача складає 8 перекладацьких сторінок (1800 знаків з пробілами). З огляду на власну практику перекладач часто має перекласти від десяти до п'ятнадцяти перекладацьких сторінок у робочий день, що звичайно впливає на якість перекладу.

Для порівняння можна згадати «стайл-гайд» компанії «Майкрософт», що містить необхідні рекомендації від пунктуації до синтаксису для перекладачів. Ця база розповсюджена для всіх перекладачів, тому переклади продукції компанії «Майкрософт» є унормованими й ідентичними.

Ми обрали для аналізу ступенів інтерферентності в офіційному перекладі офіційні документи та їхні переклади, пов'язані з Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, через декілька причин:

- 1) досить декількох обмінів офіційними документами для відстеження певної тенденції,
- 2) Хартія містить багато аспектів життя країни: мова, навчання, освіта, культура, релігія, громадське життя, державне регулювання, політична ситуація тощо,
- 3) у цих аспектах розкривається становлення термінологічної бази всередині країни, її становлення іноземною мовою, її сприйняття чи несприйняття закордоном,

- 4) чітко простежується робота перекладача над перекладом – його стратегія, джерела інформації тощо,
- 5) чітко простежуються негативні наслідки відсутності єдиної термінологічної бази перекладу,
- 6) виразно простежуються методи створення термінологічної та понятійної бази суто українських реалій англійською мовою: способи, стратегії перекладу,
- 7) переклад цих текстів містить безліч інтерферентних зв'язків, що виявляються в тій чи іншій стратегії та прийомі перекладу.

Для чіткішого розуміння методу та предмета аналізу ми розділяємо інформацію, що подана у вищезгаданих офіційних документах, на дві групи:

1. Інформація, що повторюється в кожному з документів, тобто базується на перекладі першоджерела – Хартії;
2. Нова інформація (доповнення, додаткова інформація, коментарі, відповіді на запитання).

Такий розподіл є важливим, оскільки стосовно першої групи перекладачі вносили незначні зміни в переклад, тоді як для перекладу інформації другої умовної групи перекладач керувався своєю власною компетенцією, не маючи попередньої бази перекладених даних.

Отже, інтерферентні процеси в перекладі нехудожніх, офіційно-ділових текстів відбуваються під час відтворення англійською мовою:

1. Українських офіційних назв-реалій.

Власні назви офіційних установ України є лакунарними в цільовій мові. Переклад таких лакун вважається адекватним, якщо сторона-реципієнт розуміє значення та призначення установи, зважаючи на її назву. Існує декілька стратегій перекладу власних назв офіційних установ:

Конгресом національних громад започатковано Культурно-мистецьку акцію «Дитячий табір» «Джерела толерантності». Асоціацією німців України – Всеукраїнський дитячий форум «Снівдружність». Єврейським форумом України – Міжнародний театральний фестиваль «Мандруючі зірки», присвячений творчості класика української єврейської літератури Шолом-Алейхема [1].

The Congress of National Communities held Cultural and artistic event "Children's camp" "Sources of Tolerance". Association of Germans of Ukraine held Ukrainian children's forum "Community". Jewish Forum of Ukraine held International Theatre Festival "Wandering Stars", dedicated to the classical writer of the Ukrainian Jewish literature Sholom Aleichem [7].

Виділені офіційні назви громад України є затвердженими та визнаними законодавством України назвами та фігурують у багатьох документах. Перекладач Другої періодичної доповіді використав формальну та семантичну кальки в перекладі цих офіційних назв.

Далі звернімося до ще одного прикладу:

Назва періодичної доповіді про виконання Хартії містить першу проблему, з якою стикається перекладач: словосполучення «періодична доповідь» міститься в першоджерелі англійською мовою у двох варіантах «periodic report» та «periodical report».

...developing the teaching of regional or minority languages and for drawing up periodic reports of their findings, which will be made public... [8].

...розвитку викладання регіональних мов або мов меншин, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які будуть оприлюднюватися... [2].

Article 15 – Periodical reports [6].

Стаття 15 – Періодичні доповіді [1].

Прикметники-пароніми “*periodic*” та “*periodical*” мають схожу семантику, але різне контекстуальне значення. Більшість сучасних словників-довідників визначають лексему “*periodical*” як іменник у сучасному використанні в мові. Як прикметник “*periodical*” втратило своє прагматичне значення й використовується як субстантивована форма іменника на позначення «періодичного друкованого видання» та вживається окремо від іменника. Як прикметник використовується його паронім “*periodic*”. Словосполучення «періодична доповідь» має еквівалент “*periodic report*”. Оскільки в першоджерелі використані два еквіваленти на позначення одного й того самого поняття, то перекладач стикається із проблемою дотримання точності термінологічної та понятійної бази першоджерела в перекладі. Наприклад, переклад Першої періодичної доповіді України містить один унормований еквівалент “*periodic report*” [8].

Перша періодична доповідь України про виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин [3].

First Periodic Report of Ukraine on Implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages [8].

Далі в тексті перекладу Першої періодичної доповіді використовується один еквівалент. Однак після того, як періодична доповідь надходить до експертів Ради Європи, перед текстом доповіді уповноважені особи Ради Європи зазначають сам факт отримання, ставлячи дату отримання та резолюцію про отримання. Резолюція про отримання містить інший еквівалент:

Initial periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter [8].

У доповіді Комітету експертів Ради Європи до Першої періодичної доповіді України, однак, використовується термін “*periodical report*” у всьому тексті доповіді:

The Committee of Experts would be interested to have more information in the next periodical report on that territorial reform and in particular on how minority languages have benefited from it [8].

According to the information provided in the initial periodical report, the Ukrainian authorities... [8]

The Committee of Experts invites the relevant authorities to comment on this issue in the next periodical report [8].

Перекладач Другої періодичної доповіді також використовує семантично правильний еквівалент “*periodic report*” у тексті, де йдеться про додаткову інформацію, попередньо не зазначену у висновках Комітету експертів. Однак у цитатах до запитань Комітету експертів для уникнення непорозуміння і поважаючи точність цитування, ми використовуємо еквівалент, зазначений у висновках Комітету експертів до Першої доповіді і – “*periodical report*”.

У цьому випадку ми стикаємося з проблемою вибору еквівалента із двох джерел: 1. Хартія та доповідь Комітету експертів, 2. словники-довідники та доповіді інших країн на зазначену тему. Важливо відзначити той факт, що в періодичній доповіді Сполученого Королівства Великої Британії, яка не містить елементів перекладу, оскільки складалася та направлялася в оригінальному вигляді, зазначається термін “*periodic report*”.

Така неоднозначність ставить перекладача перед вибором: використовувати термін з офіційного документа Ради Європи чи віднаходити найбільш вдалий відповідник.

На нашу думку, вищезазначений приклад не несе в собі можливості непорозуміння між сторонами, тому перекладач як першої, так і другої доповіді використали правильну стратегію: точний переклад із повагою до термінологічної бази іншої сторони.

Б. Формальна та семантична калька із тлумаченням у виносках чи дужках:

Вища рада правління Всеукраїнської спілки громадських організацій «Об'єднання організацій співвітчизників «Руська співдружність», Громадська рада керівників освітніх програм всеукраїнських громадських об'єднань національних меншин України [1].

The High Council of the Board of the Ukrainian Union of public organizations “Association of compatriots “Russian Union”, (Russian NGO in Ukraine) the Public Council of Heads of educational programs of All-Ukrainian associations of national minorities of Ukraine. (The official institution in charge of minority education curriculum plans) [3].

Традиційно офіційні назви установ та організацій в Україні є нагромадженими та містять багато лексем, що описують їхні функції. Часто в офіційному перекладі доводиться експлікувати назви цих організацій для цільової аудиторії. У цьому випадку контактуюча сторона висловила прохання розтлумачувати такого роду назви.

В. Транслітерація з тлумаченням назв у виносках чи дужках.

У разі, коли існують офіційні транслітерації державних і громадських установ, перекладач мусить використовувати саме їх у перекладі. З іншого боку, з метою запобігання непорозуміння між контактуючими сторонами та у зв'язку з тим, що транслітерована назва не несе потрібної для розуміння семантики, перекладач повинен розтлумачити цю назву за допомогою або перекладу-кальки, або адаптації до існуючої назви англійською мовою. В офіційних документах дозволяється таким способом розтлумачувати назву один раз на документ або у випадках, коли назва вперше вживається і документообігу. Наприклад:

...Центр «Ренесанс» Чернівці [1].

...The Center “Renesans” of Chernivtsi (Center “Renaissance” of Chernivtsi).

Г. Залучення існуючого еквівалента в контактуючій країні.

У виборі цієї стратегії перекладу існують певні пастки, головна з них – це невідповідність функцій установи чи організації у двох контактуючих країнах. Наприклад:

Школа підготовки спеціалістів [1].

Specialist training school [4].

В українському освітньому просторі офіційна установа, що містить назву «*школа підготовки спеціалістів*», має функції надання спеціальної вузької освіти, унаслідок чого випускник цієї школи отримує диплом молодшого спеціаліста. В англійській мові терміном “*specialist training school*” позначають *перепідготовку* спеціалістів та надання додаткової освіти з вузької спеціальності. Отже, вищенаведений переклад не є адекватним, оскільки вносить непорозуміння між контактуючими сторонами.

Висновки. Оскільки у двох доповідях масив власних назв величезний і не існує перекладів усіх назв установ, загальноприйнятих на території України та визнаних і відомих закордоном, і не існує однієї розробленої бази перекладних відповідників для офіційних перекладачів, то перекладачам цих доповідей доводилось використовувати одну з чотирьох вищенаведених стратегій.

Оригінальний текст Хартії не містить переліку установ, які далі згадуються в доповідях. Отже, перекладачі не мали належної бази.

Оскільки в рамках цієї Хартії відбулося якнайменше чотири обміни офіційними документами, то можна простежити, як сприймався той чи інший еквівалент офіційними особами Ради Європи. У цьому ми вбачаємо перспективу подальшого дослідження теми.

Література:

1. Друга періодична доповідь України про виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. 22.12.2011. URL: <http://mincult.kmu.gov.ua/doccatalog/drugaperiod.docx>.
2. Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин. 19.12.2011. URL: <http://www.twirpx.com/file/586902>.
3. Перша періодична доповідь України про виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. 20.12.2011. URL: <http://adm.dp.ua/OBLADM/.../25ACDE385120C320C22572DE0046F48D...>
4. Second Periodic Report of Ukraine on Implementation of The European Charter for Regional or Minority Languages. 15.01.2012. URL: http://www.coe.int/t/dg4/.../Report/PeriodicalReports/UkrainePR%202_en.pr.docx.
5. Winner Car Sales Process. Winner Automotive (En. and Ukr. tr). 04.04.2012. URL: <http://adp.com/winner/128643doc.docx/downl.htm>
6. First Periodical Report of Ukraine on Implementation of The European Charter for Regional or Minority Languages. – [електронний ресурс]. – 10.01.2012. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/.../Report/PeriodicalReports/UkrainePR1st%202_en.pr.doc.
7. Country Visit: Ukraine: Report of the Personal Representatives of the OSCE Chair-in-Office on Tolerance Issues. 15.03.2012. URL: <http://www.osce.org/cio/987830>

8. European Charter for Regional or Minority Languages. URL: <http://www.coe.int/minlang/EC.docx>

Скрыльник С. В. Актуализация интерферентности в переводах официальных документов

Аннотация. Статья посвящена интерферентным явлениям в переводе официальных документов, которые возникают в результате растущего документооборота между Украиной и ЕС. Автор анализирует языковые контакты на примере документооборота в рамках ратифицированной Украиной Хартии региональных языков и языков меньшинств. К вниманию принимаются те негативные явления языкового контакта, которые возникают вследствие калькирования ранее интерферированных элементов из предыдущих переводов.

Ключевые слова: интерферентность, языковой контакт, Хартия региональных языков, калька, адекватность, эквивалент.

Skrylnyk S. Interference in Translation of Official Documents

Summary. The paper studies the main aspects of interference in translation of official documents, which occur due to the rise in document circulation between Ukraine and EU. The author expounds upon the negative interference phenomena in the framework of the ratified Charter of Regional and Minority Languages. It is important to note that interfered elements in the target text appear due to the wrongly loaned language elements from the previous inadequate translations.

Key words: negative interference, equivalence, adequacy, charter, official document circulation.